

مریم روستا

دانشجوی دکتری شهرسازی

دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران

اساتید راهنما: دکتر اسماعیل شیعه - دکتر سید عبدالهادی دانشپور

عنوان پایان نامه: بازتعریف شاخص‌های مکانی مؤثر بر ارتقاء پایداری اجتماعی در بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری با رویکرد ایرانی - اسلامی

تاریخ دفاع: یکشنبه - 25 خرداد 1393

چکیده پایان نامه:

وسعت بافت‌های فرسوده در کشور ایران و کم‌توجهی به لایه‌های «اجتماعی» در تشخیص این‌گونه بافت‌ها و در ارائه راه‌حل‌های شهرسازانه برای بهبود آن‌ها، لزوم پرداختن بیشتر به حوزه‌های میان رشته‌ای دو دانش «شهرسازی» و «علوم اجتماعی» را روشن می‌سازد. یکی از ابعاد چارچوب نظری «توسعه پایدار» - که در دو دهه اخیر به‌عنوان سندی فرادست برای تهیه طرح‌های شهری مورد توجه قرار گرفته است - «پایداری اجتماعی» است که تا کنون کمتر بدان پرداخته شده است. ضمن آن که استفاده از چارچوب نظری «پایداری اجتماعی» به منظور استفاده در هر بستر فرهنگی و اجتماعی، نیازمند طی فرآیند محلی‌سازی است.

این رساله به دنبال آن است که مدلی از شاخص‌های مکانی «پایداری اجتماعی» به منظور استفاده در طرح‌های بازآفرینی شهری را بر اساس ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی ایران و به کمک رویکرد اسلامی - ایرانی، بازتعریف و محلی‌سازی نماید. به این منظور، پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای، کدهای پایداری اجتماعی استخراج و به کمک روش «تحلیل محتوا»، کدهای مکانی مؤثر بر ارتقاء پایداری اجتماعی تعیین گردید. سپس با استفاده از روش «دلفی» در دو مرحله به کمک شیوه‌های مصاحبه و پرسش‌گری، از نظرات ده تن از اساتید دانشگاه در حوزه معماری و شهرسازی به منظور اصلاح و تغییر شاخص‌ها و سپس تعیین وزن و اولویت آن‌ها استفاده شد. در نهایت، 21 شاخص مستخرج از این مرحله، به منظور ارزیابی میزان تأثیر آن‌ها بر ارتقاء پایداری اجتماعی در بافت‌های فرسوده، در میان مردم ساکن محله تختی تهران (به عنوان نمونه موردی) و نیز در میان کارشناسان دارای تجربه در طرح‌های نوسازی بافت‌های فرسوده، به پیمایش گذاشته شد. اگرچه تفاوت‌هایی میان نظر مردم و کارشناسان در میزان موافقت با تأثیرگذاری هر یک از شاخص‌ها دیده می‌شد، اما در نهایت هر دو گروه، 20 شاخص از 21 شاخص موجود را بر ارتقاء پایداری اجتماعی، مؤثر تشخیص دادند. همچنین شاخص‌های به دست آمده به کمک روش «تحلیل عاملی»، تحت پنج عامل مؤثر، شناسایی شد و به کمک روش «تحلیل مسیر و مدل معادلات ساختاری»، مدل نشان‌گر روابط میان این عوامل تدوین گردید.

مهم‌ترین یافته رساله حاضر، بیست شاخص مکانی مؤثر بر ارتقاء پایداری اجتماعی است که به کمک روش «تحلیل عاملی» در پنج عامل دسته‌بندی شده‌اند. به این ترتیب شاخص‌های امنیت، ایمنی و حریم تحت عامل «امنیت»، شاخص‌های دسترسی‌پذیری، تنوع فعلیتی، اختلاط کاربری، وجود تسهیلات و زیرساخت‌ها و وجود بازار و بازارچه‌های محلی، تحت عامل «فعالیت‌پذیری»، شاخص‌های حفظ هویت، حس تعلق به مکان، تصویر روشن ذهنی و حفظ ویژگی‌های بومی/محلی و محله‌محوری، تحت عامل «هویت‌مندی»، شاخص‌های حق انتخاب برای مردم در فضاهای شهری، وجود شرایط عادلانه برای گروه‌های مختلف اجتماعی و مقیاس انسانی تحت عامل «مردمداری» و در نهایت، شاخص‌های پیوستگی کالبدی، سلسله‌مراتب فضایی و تراکم طبقاتی تحت عامل «انسجام فضایی - کالبدی»، به عنوان شاخص‌های مکانی مؤثر بر ارتقاء پایداری اجتماعی در بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری شناسایی شدند. مدل حاصل از این مجموعه عوامل، نشان می‌دهد؛ عامل «انسجام کالبدی - فضایی» به عنوان عاملی مستقل بر عوامل «مردمداری»، «فعالیت‌پذیری» و «امنیت» تأثیرگذار است، عامل «هویت‌مندی» به عنوان عاملی وابسته از عوامل «مردمداری» و «امنیت» تأثیر می‌پذیرد، عامل «مردمداری» بر «امنیت» اثرگذار است و نیز عامل «فعالیت‌پذیری» بر «مردمداری» و «امنیت» تأثیر می‌گذارد. ضرایب هر یک از این اثرگذاری‌ها در مدل تدوین شده در رساله آمده است.

واژگان کلیدی: پایداری اجتماعی، شاخص‌های مکانی، بازآفرینی، بافت فرسوده

